

UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE SOCIOLOGIE ȘI ASISTENȚĂ SOCIALĂ

TEZĂ DOCTORAT

SINTEZĂ

DIMENSIUNILE INTERNAȚIONALE ALE CONFLICTULUI
ISRAELIANO- PALESTINIAN

Coordonator

Prof. Dr. Virgil Măgureanu

Drd. Lucian Sanda

BUCUREȘTI

2010

Problemele generate de Orientul Mijlociu, respectiv conflictul arabo-israelian și în special dimensiunea palestiniano-israeliană a acestuia, sunt fără îndoială printre cele mai complexe din lumea contemporană. Complexitatea lor rezidă atât în amploarea și intensitatea conflictelor, cât și în structura lor: schimbări politice, aspecte religioase, economice, sociale etc.

Lucrarea analizează obiectiv și imparțial geneza și radicalizarea în Orientul Mijlociu a acestor stări conflictuale atavice care se constituie într-un focar de tensiune și instabilitate recurentă în această parte a lumii. De la începutul acestui demers deloc lipsit de capcane, mi-am propus să înaintez în analiza acestor fenomene și procese cu multă luciditate, fără patimi, prejudecăți, partizanate sau reacții emoționale, doar sub rigorile unei activități de cercetare obiectivă și imparțială în vederea unei cunoașteri epistemologice.

Teza și-a propus să scotă în evidență (așa cum reiese și din titlul lucrării) că actuala configurație a Orientului Mijlociu sub toate procesele și fenomenele social-politice actuale (implicit sau mai ales din perspectiva conflictelor israeliano-palestiniene) nu este doar rezultatul voinței actorilor locali, ci și efectul intervenției altor entități.

În ceea ce privește titlul lucrării (*Dimensiunile internaționale ale conflictului palestiniano-israelian*), acesta are două coordonate:

1. rolul pe care l-au jucat factorii exogeni zonei în configurarea Orientului Mijlociu și implicit în apariția acestor tensiuni.

2. contribuția pe care statele și organizațiile internaționale pot (și trebuie) să o aibă în soluționarea acestui conflict.

De la început subliniez că atunci când mă refer la **subiecți locali (endogeni)** am în vedere (stricto sensum) pe de o parte organizațiile evreiești (sioniste) și ulterior (după 1948) statul Israel, iar de cealaltă parte organizațiile palestiniene (în special OEP, Al Fatah, Hamas, iar în prezent Autoritatea Palestiniană), iar lato sensum, toate statele arabe din Orientul Mijlociu care sub o formă sau alta au participat la reconfigurarea zonei: Egipt, Iordania, Siria, Liban (actori regionali).

În ceea ce privește **subiecții internaționali (exogeni)**, am în considerare în primul rând state precum Marea Britanie și Franța și mai apoi SUA, precum și la actorii suprastatali (organizațiile internaționale sau regionale): Liga/Societatea Națiunilor, ulterior ONU și U.E..

Teza conține III capitole plus cel de concluzii și recomandări (cap IV), fiecare cu subcapitolele aferente (21), la care se adaugă anexele (schițe, grafice, tabele, hărți) și are 212 pagini.

Lucrarea este o analiză multidisciplinară (sociologică, juridică, politologică, antropologică, teologică etc) asupra principalelor momente care au structurat Orientul Mijlociu. Mă refer în principal la Primul Război Mondial, decăderea Imperiului Otoman, instituirea regimului mandatelor, formarea statelor arabe și a Israelului, imigrația evreiască și exodul palestinian, terminând cu actualele tratative de pace sub auspiciile Cvartetului pentru Orientul Mijlociu.

Ea a conturat și argumentat faptul că actualele tensiuni din Orientul Mijlociu sunt direct și/sau indirect și repercusiuni ale prezenței și/sau intervenției factorilor exogeni. Iată doar câteva dintre motivele abordate:

1. Tratatul din perioada 1915-1916 purtat de Marea Britanie prin intermediul lui Mac Mahon cu liderul popoarelor arabe (Husein, șeriful Mecăi), reprezintă primul pas al intervenției și mai ales al recunoașterii poziției Angliei ca centru de putere în Orientul Apropiat. Prin ceea ce e cunoscut sub numele de „Correspondența dintre Mac Mahon și Hussein”, se propunea ca în cazul în care arabii vor rămâne neutrii (cu atât mai mult dacă vor sprijini eforturile militare britanice împotriva turcilor), Marea Britanie să recunoască independența tuturor țărilor arabe (subcapitolul 2 din capitolul I).

2. Prin semnarea Acordului Sykes-Picot cu Franța din 1916, Marea Britanie își exprima disponibilitatea de a „a recunoaște și apăra” statele sau confederația de state arabe. Totodată, împărțea Orientul Mijlociu cu Franța, în zone de influență, respectiv zone de control. Este una dintre cele mai mari ingerințe ale puterilor europene în Orientul Mijlociu din timpul sec. XX (subcapitolul 3 din capitolul I).

3. Prin publicarea Declarației Balfour din 1917, Marea Britanie își exprima disponibilitatea (intenționalitatea chiar) de a depune toate diligențele pentru sprijinirea înființării unei „vetre evreiești” în Palestina. Formarea unei „cămin evreiesc” a devenit astfel de interes atât pentru evrei, cât și pentru britanici întrucât făcea astfel necesară prezența militară și administrativă engleză pentru a „veghea” la buna conviețuire a evreilor și arabilor pe același pământ (subcapitolul 4 din capitolul I).

4. Deciziile Tratatelor de Pace de la Paris, Londra și San Remo de după încheierea Primului Război Mondial sunt alte instrumente care au stat la baza reșezării regiunii.

5. De asemenea, Societatea Națiunilor (1920), precursora Organizației Națiunilor Unite, care consacră, în articolul 22 din Pact, proiectul mandatelor sub controlul Societății Națiunilor. Ca o consecință a acestei decizii, Marea Britanie

dobândește din anul 1922 statutul de putere mandatară asupra Palestinei și Irakului, sub condiția aplicării Declarației Balfour, iar Franței i-a revenit mandatul asupra Siriei și Libanului. Marea Britanie și-a exercitat prerogativele asupra comunităților din Palestina până în anul 1948, deci timp de aproape cinci decenii, perioadă în care și-a pus amprenta asupra instituțiilor politice, administrative, sociale și economice ale comunităților (subcapitolul 1.2 din capitolul I).

6. Rolul pe care l-au avut diferitele comisii (numite de puterea mandatară) pentru împărțirea Palestinei (de exemplu în anul 1937 Comisia Peel sau Comisia Woodhead) sau cu participarea SUA, așa cum a fost Comisia din 1946. Chiar dacă acestea au rămas fără aplicabilitate, se constituie totuși în alte argumente care susțin teoria dimensiunii internaționale a conflictului israeliano-palestinian (subcapitolele 6.1. și 6.2. din capitolul I).

7. Dimensiunea internațională a factorilor care au conlucrat la actuala configurație a Orientului Mijlociu, nelipsită de conflicte majore, rezultă mai ales din rolul pe care l-a avut ONU începând din anul 1947. Activitatea, raporturile și rezoluțiile Adunării Generale și ale Consiliului de Securitate ale ONU sunt alte instrumente și mecanisme internaționale care au acționat la actuala fizionomie a Palestinei.

-Planul de împărțire a Palestinei elaborat de o comisie specială a ONU (UNSCOP¹); dintre cele două planuri, cel majoritar a fost pus în practică și a stat la baza primei rezoluții a ONU în ceea ce privește situația din Orientul Mijlociu.

¹ Era formată din 11 țări: Australia, Canada, Guatemala, India, Iran, Olanda, Peru, Suedia, Cehoslovacia, Uruguay și Iugoslavia.

- Rezoluția 181 (II) a Adunării Generale a ONU din 29 noiembrie 1947, de împărțire a Palestinei pe baza planului majoritar.

- Rezoluția 194 din 11 decembrie 1948 care cerea permiterea întoarcerii refugiaților din Palestina în teritoriile ocupate în timpul războiului sau oferirea de compensații celor care aleg să nu se mai întoarcă. Și de această dată este vorba de o rezoluție a Adunării Generale și nu a Consiliului de Securitate.

- Rezoluția 3236 din 22 noiembrie 1975 a Adunării Generale a ONU, care reafirmă dreptul inalienabil al palestinienilor de a se întoarce la casele și proprietățile lor de la care au fost alungați și dezlădăcinați.

- Rezoluția 242 a Consiliului de Securitate al ONU din 22 noiembrie 1967 cere printre altele retragerea forțelor armate israeliene de pe teritoriile ocupate în timpul recentului conflict.

În concluzie, se poate afirma că începând cu anul 1947/1948, ONU devine actorul care s-a implicat major pentru instaurarea păcii în zonă. Din păcate eforturile ei au fost lipsite de rezultate concrete (subcapitolul 6.3. din capitolul I).

8. Chiar și migrația evreiască din diasporă poate fi interpretată lato-sensu ca fiind purtătoarea unei dimensiuni internaționale a reconfigurării regiunii Palestinei. Migrația evreiască din Europa și din întreaga lume a fost unul dintre elementele care a stat la baza formării statului Israel. Dacă în anul 1800 erau aproximativ 6.700 de evrei în Palestina, în anul 1947 erau 630.000, ceea ce reprezintă o creștere de aproximativ 44% (capitolul III în ansamblul lui).

9. SUA a jucat începând din anul 1946 (când a participat la comisia anglo-americană de rezolvare a tensiunilor din Palestina) un rol major pe scena politico-militară din Orientul Apropiat. Iată doar câteva dintre ele:

-implicarea fermă în războiul din 1956 (Războiul Suezului) când a dat un ultimatul Franței și Marii Britanii (implicat și Israelului care se implicase în acel conflict) pentru a încheia războiul.

- Acordurile din 17 septembrie 1978 pe care Egiptul le semnează cu Israelul sunt asistate de SUA.

-,fenomenul”² de la Camp David, așa cum este unoscult în istorie, s-a desfășurat la reședința președintelui american, Jimmy Carter

- în martie 1979, la Washington, este semnat Tratatul de Pace israelo-egiptean.

-de asemenea, acordul israeliano-palestinian din 1993, este semnat tot la Washington.

- implicarea directă a președintelui Barak Obama în continuarea tratativilor de pace. Declarația de la Cairo din iunie 2009, este doar un exemplu al acestei paradigme de la Casa Albă.

- activitatea intensă a secretarului de stat, Hillary Clinton, pentru a readuce la masa negocierilor reprezentanții celor două tabere, după ce acestea au fost suspendate la sfârșitul anului 2008, imediat după ofensiva israeliană din Fâșia Gaza. Ca un rezultat direct al acestor implicări la cel mai înalt nivel, premierul israelian, Benjamin Netanyahu și liderul Autorității Palestiniene, Mahmoud Abbas, s-au întâlnit pe 16 septembrie 2010,

² Această poziție politică a reprezentat o primă breșă a Israelului în lumea monolitică a țărilor islamice, solidaritatea și unitatea islamică fiind puternic zguduită.

tot la Cairo, în stațiunea Sharm El Sheikh, pentru a redimensiona tratativele de pace (subcapitolele 1, 2 și 3 din capitolul IV, concluzii și recomandări).

10. Uniunea Europeană are, de asemenea, o poziție importantă (în afara participării ei la Cvartetul pentru Orientul Mijlociu) în cadrul procesului de pace. Ea este principalul contribuitor al Autorității Palestiniene investind peste 1 miliard de \$ anual. În plus, U.E. a dezvoltat mecanisme instituționale specializate pentru a se implica direct în acest proces. De exemplu, la 23.03.2009, la Bruxelles a avut loc audierea „Palestina-reconstrucție și dezvoltare” susținută de membrii Delegației U.E. pentru relația cu Consiliul Legislativ Palestinian în fața Comisiei pentru dezvoltare din cadrul Parlamentului European (DEVE). Comisia a fost prezidată de europarlamentarul român, Corina Crețu, și de asemenea, din partea delegației menționate a luat cuvântul europarlamentarul român, Ioan Enciu (subcapitolele 1 și 3 din capitolul IV).

11. Nu în ultimul rând, Cvartetul pentru Orientul Mijlociu este mecanismul politic suprastatal cu o contribuție extrem de relevantă în actuala etapă de negociere, care pare a deține cheia succesului pentru instaurarea păcii în regiune. Format din reprezentanți ai Rusiei, Uniunii Europene, Statelor Unite și ONU, el reprezintă un subiect de drept internațional (organism provizoriu cu obiective concret definite) apărut ca o reacție la escaladarea conflictelor dintre cele două comunități, tensiuni ce au culminat cu Intifada din 2000. Fără a exclude demersurile individuale ale membrilor ei componenți, totuși forța politică a organizației constă tocmai într-o acțiune sinergică, integrată unui plan comun de acțiune. Membrii ei se întâlnesc regulat, pe baza unei agende comune și riguros prestabilite, pentru a-și coordona efortul diplomatic. Tony Blair a fost numit drept emisar al Cvartetului pe 27 iunie 2007 (subcapitolul 1 din capitolul IV).

Așadar, pozițiile factorilor exogenici -Marea Britanie, Franța, SUA, Liga Societății Națiunilor și ulterior ONU- exprimate prin acțiuni politice, diplomatice și/sau intervenții militare începând cu primul război mondial și până în 1947/1948, dar și după aceea, au jucat un rol esențial pe de o parte în apariția, escaladarea și întreținerea acestui conflict (în special pentru prima jumătate a sec. XX), dar pe de altă parte în depunerea unor diligențe coordonate în găsirea unui canal de dialog pentru instituirea unei păci durabile (mai ales în ultimul timp).

Marea Britanie este principala participantă la construcția zonei începând cu momentul deschiderii negocierilor cu arabii (1915), continuând cu semnarea Acordului Sykes-Picot (1916), cu Declarația Balfour (1917), pe toată perioada dintre anii 1922-1948 când a deținut calitatea de putere mandatară și terminând cu participarea la luarea unor decizii (rezoluții) în cadrul Consiliului de Securitate al ONU unde este membru permanent (este unul dintre cei 5 membri cu drept de veto). Evenimentele din timpul și de la sfârșitul primului război mondial au confirmat duplicitatea politicii viitoarei puteri mandatare. Pe de o parte Anglia a susținut parteneriatul cu popoarele arabe întrucât acestea fuseseră identificate ca potențial element de sprijin strategic și operațional pentru intervențiile militare împotriva Imperiului Otoman (folosirea arabilor pentru provocarea de revolte la adresa administrației otomane și prin participarea nemijlocită în bătăliile cu turcii). În același timp, prin Declarația Balfour a încurajat și sprijinit demersurile sioniste în vederea înființării unei „vetre evreiești” în Palestina.

Așa încât, prin analiza documentelor menționate, reiese fără drept de tăgadă că Marea Britanie care a fost emitenta sau coemitente în toate deciziile ce au vizat și afectat Palestina, a avut o politică confuză, adesea duplicitară, guvernată de propriul interes

geopolitic în regiune. Prin acțiunile sale adesea ofensive, fără a ține cont de voința și spiritul popoarelor arabe, a impus un parcurs și o ordine care nesocoteau nevoile și imperativele acestora.

Acesta este cadrul în care, după aproximativ 500 de ani de dominație otomană (din 1416/1417-1918), pe fondul victoriei Antantei, Orientul Mijlociu iese de sub sfera sa de cucerire³ și intră sub dominația puterilor europene. Calea aparentă către independență a popoarelor arabe este schimbată (estompată) deci de tendințele expansioniste ale puterilor europene asupra Orientului Apropiat, disimulate sub forma mandatelor. Interesele politice, economice și comerciale ale Marii Britanii, Franței, Germaniei și Italiei asupra Asiei de la sfârșitul sec. XIX și prima jumătate a secolului XX, au transformat zona Orientului Apropiat într-o regiune de maxim interes datorită importanței sale strategice (controlul căilor de comunicație spre piețele din India, Persia și China, cât și pentru prezența efectivă în zonă pentru administrarea și exploatarea bogățiilor naturale).

Dincolo de aceste considerente, capitolul II al tezei este dedicat în totalitate elementului etnic și religios ca substrat al conflictului israeliano-arab, respectiv israeliano-palestinian.

Analizarea spațiului semit dintr-o perspectivă etnico-religioasă ajută la o mai bună înțelegere a fundamentelor care alimentează disputele actuale între cele două popoare (evreu și palestinian). Prin diagnoza triburilor și popoarelor canaanite am scos în evidență originea etnică comună (semită) a evreilor și arabilor. Este practic un paradox cum două

³ Începând cu 1917 și terminând în septembrie 1918 când se consideră ca Palestina a ieșit în totalitate de sub influența otomană.

popoare urmașe ale aceluiași trunchi etnic au intrat într-o confruntare atavică de decenii. În ceea ce privește însă componenta religioasă a chestiunii, lucrurile se schimbă într-un mod esențial.

Medina este, cel mai probabil, centrul de interes pentru confluența etnică și religioasă a evreilor și arabilor. Aici au loc primele contacte între evrei și arabii proaspat islamizați.

În general religia este o componentă importantă în viața oricărei societăți, cu atât mai mult Iudaismul, fiind definitiv pentru poporul evreu. Se spune că *pentru a cunoaște bine pe evreu, trebuie să cunoaștem religia care l-a format, iudaismul talmudic, cu credințele, tradițiunile și ritualul său minuțios*⁴. Vechiul Testament este documentul care construiește ideea că actuala configurație a Orientului Mijlociu își are fundamentele în textul biblic⁵, că în urma blestemului lui Noe, Canaan, fiul lui Ham (implicit poporul său și urmașii săi), a purtat și poartă acea anatemia biblică prin care a fost condamnat să trăiască în robia lui Sem și a urmașilor săi. Indiferent dacă Vechiul Testament este acceptat sau nu ca fiind un document cu relevanță istorică, închegarea evenimentelor descrise de pasajele biblice care fac referire la acel moment, logica și acribia textului impun ca Vechiul Testament să fie cel puțin avut în vedere.

⁴ Anatole Leroy Beaulieu, *Evreii și antisemitismul*, Studiu publicat în „Revue des deux mondes”, Ediție românească, Iași 1892, pag 10 și 11

⁵ Facerea, cap. 9, art 25, 26 și 27: Întru-cât Ham („tatăl lui Canaan”), unul dintre cei 3 fii ai lui Noe (alături de Iafet și Sem), a privit la goliciunea tatălui său (Noe), a fost blestemat de Noe. Art. 25: „*Blestamat sa fie Canaan! Robul robilor sa fie la frații săi!*” Art. 26: „*Bin ecuvantat să fie Domnul D-zeul lui Sem; iar Canaan să-i fie rob!*” Art. 27: „*Să înmulțească D-zeu pe Iafet și să se sălășluiască acesta în corturile lui Sem, iar Canaan să-i fie slugă*”.

Este pentru prima dată în istoria universală când un popor s-a definit prin religia sa. La evrei elementele identitare, religia (iudaismul) și etnicitatea (evreismul), au fost exprimate și manifestate până la sacralitate.

În ceea ce privește popoarele arabe, situația grea prin care treceau reclama imperativitatea unei reforme religioase care să uniformizeze și să sintetizeze diferitele curente religioase din viața arabilor. Acesta reformă a fost realizată de către Mahomed, întemeietorul islamului. În urma unor experiențe mistice, încredințat fiind că este vorba de o revelație divină și că El este alesul lui D-zeu, a început astfel să propovăduiască printre beduini noua religie bazată pe Coran, Cartea Sfântă a musulmanilor. În scurt timp, islamismul a devenit preponderent în țările arabe din Orientul Mijlociu, 90% din populația unor state precum Iran, Irak, Afganistan, Arabia Saudita sau Turcia fiind musulmani. De asemenea, islamismul s-a extins și în Asia Meridională și Extremul Orient (India, Pakistanul, Indonezia, Insulele Malaeziei, China, etc), dar și în unele țări din Africa, Europa balcanică și occidentală și chiar în cele două Americi. Aceste este motivul pentru care consider că Islamismul se constituie într-o premisă pentru existența unei unități între statele arabe și națiunea palestiniană. Așadar, iată încă un motiv în plus, dacă mai era nevoie, să considerăm că factorul religios este un element care nu putea și nu trebuia să lipsească dintr-o analiză riguroasă pe acest spațiu profund semit.

Tema este de mare actualitate și a meritat toată atenția unei cercetări riguroase întrucât evenimentele sunt într-o continuă și prezentă desfășurare: intervenții militare în forță din partea Israelului care pe fondul provocărilor reacționează adesea disproporțional în raport cu agresiunea ori în unele cazuri cu potențiala agresiune (acțiuni preemtive), acte de terorism la tot pasul din partea organizațiilor teroriste islamice (de

exemplu Hamas, Hezbollah etc). Trebuie înțeles că acest focar de instabilitate nu afectează doar securitatea regiunii, ea poate amenința ordinea internațională și civilizația umană, în cazul în care conflictul nu poate fi controlată și se va extinde la un război deschis între Israel și țările arabe coagulate în jurul Iranului, principalul purtător al stindardului luptei islamului împotriva „dușmanului comun”.

În fapt, conflictul arabo-israelian este localizat (concentrat) în prezent la disputele între Israel și poporul palestinian reprezentat de Autoritatea Palestiniană. Cauza acestei stări o reprezintă atât inexistența/nerecunoașterea unui stat palestinian, cât și problema refugiaților palestinieni (exodului comunităților palestinieni) care trăiesc în tabere de supraviețuire, la mila organizațiilor și a comunității internaționale.